

* * *

Teksty Vaticanum II w opracowaniu redakcji „Christianitas”

Dla każdego teologa teksty soborowe stanowią jedno z podstawowych źródeł teologicznych. Od 2007 roku mamy pierwszy komplet tekstów soborów powszechnych — od Soboru Nicejskiego (325) po Vaticanum I (1869–1870) — dzięki czterotomowemu wydaniu *Dokumentów soborów powszechnych* pod redakcją ks. Arkadiusza Barona i ks. Henryka Pietrasa. Szczególnie cenny jest kompletny zbiór tekstów źródłowych z towarzyszącym mu przekładem. Każdy wydawca wielojęzycznych tekstów zdaje sobie sprawę z ilości pracy, która towarzyszy takiemu przedsięwzięciu. Jest to praca imponująca: dokumenty pierwszych soborów (znajdziemy je w pierwszym tomie obejmującym sobory od Soboru Nicejskiego I do Soboru Nicejskiego II w 787 roku) są przedstawione w większości w układzie trójjęzycznym — oryginalny tekst grecki, starożytny łaciński przekład i polskie tłumaczenie zostały zaprezentowane symultanicznie, co niezwykle ułatwia poruszanie się po nich. Tom III, poświęcony soborom XV-wiecznym, został wzbogacony dodatkowo tekstami ormiańskimi i arabskimi. Ostatnia, czwarta część, ma dwa tomy, które obejmują soborowe teksty od Soboru Laterańskiego V (1512–1517) po Sobór Watykański I.

Natomiast bliższe naszym czasom teksty Soboru Watykańskiego II są obecnie dostępne dzięki wydaniom Pallottinum z 1967 roku i w odnowionym przekła-

dzie z 2002 roku. Wprowadzenie pozostało bez zmian i zachowało swoją aktualność: kardynał Karol Wojtyła podkreśla potrzebę i wagę studium dotyczącego historii prac soborowych poszczególnych dokumentów. To, wydawałoby się, oczywiste przedsięwzięcie jest jednak słabo obecne na polskim gruncie, choć dotyczy to również szerszego problemu recepcji soboru w świecie. Na przykład Henri de Lubac w książce *Inne paradoksy* daje wyraz swojemu ubolewaniu nad tym, że zrywa się tradycję ciągłości między nauczaniem przed- i posoborowym. Choć Yves Congar widział potrzebę zerwania z trydentyzmem (*Rozmowy jesienne*, Warszawa 2001, s. 7), to jednocześnie był głęboko przywiązany do żywej Tradycji Kościoła. Świadczy o tym choćby świadome odwoływanie się do wcześniejszych dokumentów w celu podkreślenia ciągłości kościelnego nauczania. W osobistych zapiskach Congara z czasu trwania soboru widać zmaganie się i napięcie między przywiązaniem i szacunkiem dla Tradycji i poszukiwaniem jego możliwie najbardziej adekwatnego wyrazu we współczesnym świecie (*Mon Journal du Concile*, Paryż 2002).

Także Benedykt XVI wyraźnie podkreślił konieczność zachowania hermeneutyki ciągłości w odczytywaniu soboru. Dnia 22 grudnia 2005 roku w przemówieniu do Kurii Rzymskiej papież przedstawił własne refleksje nad przyczynami

trudności recepcji soboru. Podkreślił rolę właściwego odczytania soboru, w kontekście dwu głównych sposobów jego odczytywania, nierzadko ścierających się ze sobą. Z jednej strony chodzi o hermeneutykę nieciągłości i zerwania, z drugiej — o hermeneutykę reformy. Ta pierwsza zyskała większe poparcie medialne i części współczesnych teologów, jednak przyczyniła się — według Benedykta XVI — do wzrostu zamieszania, podczas gdy ta druga w sposób bardziej dyskretny, niemniej coraz bardziej widoczny, przynosi dobre owoce.

Dzięki inicjatywie redaktora „Christianitas”, Pawła Milcarka, podjęto niebagatelny wysiłek przedstawienia krytycznej edycji kolejnych tekstów Soboru Watykańskiego II. Zawiera ona obszerny aparat pozwalający na wniknięcie zarówno w szerszy kontekst soborowych dyskusji, jak i dalsze dzieje tekstów soborowych. Dotychczas ukazały się: *Dignitatis humanae* („Christianitas”, 48–49), *Unitatis redintegratio* („Christianitas”, 50) oraz *Nostra aetate* („Christianitas”, 51).

Intencją Milcarka jest odczytywanie soboru według hermeneutyki ciągłości oraz „naprawienie zaniedbań w pełnym udostępnianiu tekstów soborowych”, aby dzięki pełnej źródłowej prezentacji tych tekstów umożliwić „wyjście poza dotychczasowe ramy jałowych sporów”, wynikających z często tendencyjnych publikacji okołosoborowych, które nierzadko oddalają się od tego, czego faktycznie uczył sobór.

Opracowanie każdego dokumentu zawiera więc historię jego powstania, polski przekład, opatrzone równolegle głosami wyjaśniającymi kwestie doktrynalne wraz z obszernym aparatem i aneksami pomocniczymi. System przypisów w każdym dokumencie ułatwia śledzenie historii tekstu, jego różnych etapów i wariantów.

W przypadku Deklaracji o wolności religijnej *Dignitatis humanae* w aneksach możemy znaleźć „(1) treść dokumentów podanych w odsyłaczach Deklaracji, (2) wybór sprawozdań komisji soborowej, (3) antologię tradycyjnej nauki katolickiej o moralnym obowiązku ludzi i społeczeństw wobec prawdziwej religii i jedyne Kościoła Chrystusowego, (4) antologię wypowiedzi zawierających kościelne potępienia wolności sumienia i kultów, (5) cytowania *Dignitatis humanae* w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*” („Christianitas”, 48–49, s. 110).

Aneks 1 — *Referencje* — ułatwia dostęp do tekstów, które są sygnalizowane w przypisach dokumentu, a które niekiedy łatwo znaleźć. Cytaty zostały poszerzone — nierzadko są to całe passusy tekstów, praktyczne jest wyróżnienie tekstów cytowanych w dokumentach, pozwalające na ich szybkie znalezienie.

W aneksie 2 znajdujemy oficjalne sprawozdania-interpretacje komisji Sekretariatu ds. Jedności Chrześcijan (SUC), przygotowującej tekst dokumentu, które towarzyszyły prezentacji kolejnych wersji jego schematu. Dzięki temu mamy dostęp do „zobiektywizowanych intencji” kolejnych etapów prac komisji (s. 220).

Aneks 3 stanowi powiązanie dokumentu soborowego z wcześniejszą tradycją nauczania Magisterium. Aneks składa się z syntetycznego wprowadzenia Basile’a Valueta na temat „moralnego obowiązku ludzi i społeczeństw wobec Kościoła” oraz antologii tekstów od brewe *Quod aliquantum* Piusa VI z 10 marca 1791 roku po fragment encykliki bł. Jana XXIII *Pacem in terris* z 11 kwietnia 1963 roku.

Aneks 4 jest przyjrzeniem się tej tradycji od strony negatywnej w postaci papieskich „potępień wolności sumienia

i kultów”. Teksty te zostały zestawione w tabelach, dzięki czemu łatwiej można porównać ze sobą stanowiska papieży Piusa VI, Piusa VII, Grzegorza XVI oraz bł. Piusa IX.

Aneks 5 daje natomiast okazję do przyjrzenia się dalszym losom deklaracji — pokazuje mianowicie odniesienia do *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Poza wskazaniem miejsc, gdzie deklaracja jest cytowana, podany jest także w całości najistotniejszy fragment *Katechizmu*, w którym odniesienie do deklaracji jest „w największym stopniu związane z [jej] głównym przesłaniem” (s. 317) — chodzi o fragment zatytułowany „Społeczny obowiązek religijny i prawo do wolności religijnej” (nr 2104–2109) dotyczący pierwszego przykazania Dekalogu.

Kolejnym opracowanym dokumentem jest Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio* („Christianitas”, 50). Jak poprzednio, na początku mamy garść informacji na temat etapów powstawania tego dokumentu, później jego tekst wraz z doktrynalną glosą oraz analogicznie ułożone aneksy. I tak pierwszy z nich — *Referencje* — zawiera komplet cytowanych w dokumencie tekstów, aneks 2 — wybrane fragmenty „objaśnień przedstawianych Ojcom Soboru Watykańskiego II przez oficjalnych sprawozdawców schematu o ekumenizmie”. Aneks 3 prezentuje fragmenty uprzedniego nauczania Kościoła „na temat jedności Kościoła, stanu [braci] oddzielonych, oraz warunkach zjednoczenia chrześcijan”, wraz z syntezą doktrynalną opracowaną na podstawie wprowadzenia Valueta. Aneks 4 jest spojrzeniem na prawne i dyscyplinarne ograniczenia relacji z akatolikami stanowione przez Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku (warto przypomnieć, że obowiązywał on do 1983 roku, kiedy został wydany nowy KPK) oraz w świetle in-

strukcji Kongregacji Świętego Oficjum.

Dalsze aneksy zostały udostępnione na stronie internetowej „Christianitas” (<http://pismo.christianitas.pl/>). Znajdziemy tu aneks 5: *Unitatis redintegratio* w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*, aneks 6: *Unitatis redintegratio* w odnowionym *Dyrektorium ekumenicznym La recherche de l'unité* (1993) wydanym przez Papieską Radę ds. Jedności Chrześcijan. Pomysł wydania takiego dyrektorium sięga samych przygotowań towarzyszących omawianemu dokumentowi. Celem tego aneksu jest pokazanie dalszego i aktualnego już losu wchodzenia w życie postanowień zawartych w deklaracji soborowej. Z tego wynika także kolejny aneks (7), dotyczący obecności soborowej deklaracji w encyklice Jana Pawła II *Ut unum sint* (1995).

W kolejnym, 51 numerze „Christianitas” (2013) możemy znaleźć tekst i dokładne opracowanie następnego dokumentu — tym razem jest to Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra aetate*. Analogicznie do dokumentów wcześniejszych mamy zbiór referencji (aneks 1), sprawozdania komisji soborowej (aneks 2), wcześniejsze Magisterium (aneks 4), oraz aneks 5, przedstawiający oficjalne akty nauczania Magisterium sprzed omawianej deklaracji i „zawierające bądź potępienie rasizmu i antysemityzmu, bądź formułowane w tymże kontekście pozytywne nauczanie o naturalnej jedności rodzaju ludzkiego”.

Aneks 3 możemy znaleźć w aneksach dodatkowych udostępnionych na stronie internetowej czasopisma. I tak poświęcony on jest „twardej mowie” biblijnej na temat Żydów, przy czym „żaden z tych przypadków »twardej mowy« nie został uwzględniony w tekście *Nostra aetate* w formie cytatu czy odsyłacza”;

żaden „z wyjątkiem — jak mówi przypis — jednego zdania: Łk 19,44, do którego odsyła *Nostra aetate* 4”. W aneksie 6 mamy wybór prawodawstwa dyscyplinarnego dotyczącego relacji chrześcijan do innowierców i pogan. Aneks 7 przedstawia i omawia wielkopiątkową modlitwę wiernych za Żydów (w rycie rzymskim). Wreszcie aneks 8 omawia dalsze losy dokumentu w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*.

Inicjatywa „Christianitas” wypełnia bardzo ważną lukę w naszym dostępie do tekstów soborowych, zarówno dając czytelnikowi łatwy i wygodny dostęp do doktrynalnych źródeł przedstawianych

dokumentów soborowych, jak i podając informacje o przebiegu ich powstania i dalszych losach. Na podkreślenie zasługuje to, że dokonany wybór tekstów i aneksów opiera się na „obiektywizowanych” tekstach, którym nie sposób zarzucić jakiegokolwiek formy tendencyjnego przedstawiania soboru. Opracowanie umożliwi także dokonywanie całego szeregu dalszych badań i analiz. Pozostaje życzyć sobie, aby inicjatywa Milcarka została nie tylko dokończona, ale ujrzała światło dzienne w postaci osobnej publikacji, umożliwiającej już całościowy przegląd tekstów Vaticanum II.

Michał Mrozek OP